

LATİN AMERİKA'DA ÜREME YÖNETİMİ¹

Lynn M. Morgan² ve Elizabeth F.S. Roberts³

Çeviren: Hilal Dinçer

Bu makale, değişen nüfus ve üreme siyasi rasyonalitelerini izlemeyi sağlamaya yönelik analitik bir araç olarak üreme yönetimi kavramını geliştirmektedir. Burada tanımlandığı üzere üreme yönetimi; dini kurumlar, devlet kurumları ve uluslararası finans kuruluşları, STK'lar ve toplumsal hareketler gibi aktörlerin farklı tarihsel biçimlenişlerinin üreme davranış biçimlerini ve nüfus uygulamalarını üretmek, izlemek ve kontrol etmek için yasama denetimini, ekonomik teşvikleri, ahlaki yasakları, doğrudan tehdidi ve ahlaki kısırtmaları kullandığı mekanizmalara gönderme yapar. Örnekler; kürtaj, acil durum doğum kontrolü, kısırlaştırma, göç ve yardımcı üreme teknolojileri hakkındaki tartışmalar vasıtasıyla kamu politikası konuşmaları, yeni ahlaki rejimler ve hak temelli aktörler etrafında döndüğü için üreme yönetiminin çarpıcı bir dönüşüm geçirdiği Latin Amerika'dan alınmıştır. Üremeyle ilgili tartışmalar gitgide ahlak ve 'haklar' çekişmesi üzerinden şekillenmeye başlamıştır. Bu da vatandaşların üreme haklarını, cinsel haklarını, yerli ve doğal haklarını ve de doğmamışın 'yaşam hakkını' talep ederken birbirleriyle karşı karşıya getirilmesiyle sonuçlanmıştır. Üreme alanında değişen siyasi rasyonaliteleri anlamak için geliştirilen üreme yönetimi kavramı diğer yer ve zamanlara da uygulanabilir.

Giriş

Bu makale üremeye yönelik değişen siyasi rasyonaliteleri izlemek için, 'üreme yönetimi' kavramını analitik bir araç olarak sunmaktadır. Üreme yönetiminin çerçevesi Latin Amerika bağlamında geliştirilmiştir. 1990'ların ortasından itibaren Latin Amerika neoliberal ekonomik reformlar kapsamında, yeni ahlaki rejimler ve hak talepleri vasıtasıyla üreme ile ilgili ve cinsel davranış biçimlerini hem serbestleştirmek hem kısıtlamak için anayasal, sivil, yargısal ve yasal girişimlerde bulunmuştur.⁴ Üreme yönetimindeki bu değişimler günümüz Latin Amerika'sında (ve başka yerlerde de bu perspektifin faydalı bir şekilde uygulanması umuduyla) neyin rasyonel ve neyin irrasyonel üreme olarak tanımlandığının anlaşılması için bir çerçeve sunar.

Son yıllarda, uluslararası bağışçılarla çalışan Latin Amerikalı ilerici aktivistler toplumsal cinsiyet, üreme ve cinsel haklar adına politika değişikliklerine neden oldular. Aktivistler, bölge çapında aile içi şiddeti cezalandıran yasaların çıkarılmasını sağladılar. Kürtaja, acil durum doğum kontrolüne, kısırlaştırmaya ve yardımcı üreme teknolojilerine erişim için

meclis üyeleriyle kulis yaptılar; eşcinselliğin suç olmaktan çıkarılması ve eşcinsel evliliğinin yasallaştırılması gibi cinsel azınlık haklarını desteklediler. Aynı dönemde Nikaragua'da (2006), El Salvador'da (1998), Dominik Cumhuriyeti'nde (2009) ve birçok Meksika eyaletinde kürtaj tümüyle yasaklandı. 2000'de Kosta Rika'da Anayasa Mahkemesi Katolik Kiliseyi teskin etmek için tüp bebek uygulamasını yasakladı. Bu adımlar doğmamışın, hak taşıyıcı bir vatandaş olarak rol verilen ceninin hakları adına atıldı. Bu gelişmelerin aksine göçmenler ise devlet kaynaklarını tüketen kişiler olarak tanımlanabilir, dolayısıyla onların hakları inkâr edilebilir veya askıya alınabilirdi. Bu ikilemli hak talepleri yeni aktörler, özne konumları ve ahlaki rejimler doğurdu.

Ahlaki rejimler; mahrem davranışları, ahlaki yargıları ve onların kamusal belirtilerini yönetmek için kullanılan ayrıcalıklı ahlak standartları anlamına gelir. Bu kavram Michel Foucault'nun hakikat işlevi gören düşünceleri üreten belirli tarihsel mekanizmalar olarak tarif ettiği 'hakikat rejimleri' üzerine inşa edilir.⁵ Ayrıca, ahlaki rejimler Didier Fassin'in sadece halkların nasıl yönetildiği değil 'ancak insanlara biçilen değerler ve varoluş amacı' anlamına gelen 'yaşam politikaları' kavramını da kapsar.⁶ Üreme ahlaki rejimleriyle soy, idame ve insan türünün sürekliliğine ilişkin eylem ve ideolojilerin değerlendirmesi odak noktası hâline gelir. Ahlaki rejimler genellikle ötekiyle, sözde ahlaki olmayan ve irrasyonel faaliyetlerle ilişki içerisinde değerlendirilir. Ahlaki rejimleri kontrol altında tutan belirli fay hatları farklı yerlerde değişiklik göstermekle birlikte bunların örnekleri şunları içerebilir: çeşitli cinsel davranış biçimleri ve kimlikler, aile biçimleri (evlilik, evlat edinme ve miras gibi), aile içi düzen (cinsiyetçi işbölümü gibi), dini ve ruhani taahhütlerin tezahürleri (laik veya teokratik devletlerin savunulabilirliği gibi) ve ideal toplumsal üreme biçimleri (eğitim ve sosyal güvenlik gibi). Örneğin, savaş sonrası nüfus kontrolü politikaları genellikle modern ailelerin dönüşmesi gereken ideolojik işaret direği olarak hizmet eden imgeler üretir.⁷

Latin Amerika'da hem ilericiler hem de muhafazakârlar merhamet, vicdan, yetiştirme, sorumluluk, onur ve vatandaşlık değerlerini vurgulayan ahlaki rejimlerin merkezine üremeyi koydular. Mesela Brezilya'daki yoksulluk söylemsel olarak suçla ilişkilendirildiğinde ahlaki rejimler yoksul ailelerin çocuklarının evlat edinilmek için yurtdışına gönderilmesi fikrini daha çok destekleyebilir.⁸ Kosta Rikalı uzmanların, Kosta Rika'da doğum oranının düşüşü ve yaklaşan 'nüfus kışının' sonuçları hakkında korkunç tahminlerde bulunarak milliyetçi ve doğum yanlısı duyguları tahrik ettiği bir dönemde Kosta Rika hastanelerinde doğum yapan Nikaragualı göçmenlerin irrasyonel şekilde üredikleri düşünüldüğü için tüplerinin bağlanması bunun Kosta Rikalı akranlarına uygulanmasından daha muhtemeldir.⁹ Her iki örnekte de, tüp bağlanması gibi Katolik bir ulusta aksi takdirde ahlaki açıdan şüpheli olabilecek üreme uygulamaları savunulabilir ve hatta rasyonel olarak yeniden şekillenir; bu

konuya bu ciltteki diğer makalelerde de yer verilmiştir.¹⁰ Biyolojik beden – özellikle doğurgan ve cinsel beden – bu faaliyetleri bu rejimlerin merkezinde yer alır ve bu nedenle önemli tartışma konusudur.

Haklar üzerindeki rekabet

Üreme yönetiminin değişimi, evrensel insan hakları kavramına atfedilen uluslararası siyasi meşruluk sayesinde mümkün kılınmaktadır. İnsan hakları stratejisi uluslararası hukuk ve diplomaside taraftar topladıkça yeni yapı taşlarıyla sürekli genişleyen bir zümre (yerli halklar, gençler, çevreciler, engelliler, hastalar ve topraksızlar gibi) toplumsal mücadelelerini haklar açısından şekillendirmeye başladı. Ancak söylemsel çekiciliği nedeniyle, hak söyleminin yayılması tehlikeli olabilir; çünkü hak sahibi vatandaşların taleplerinin gitgide birbirinin altını oymasına olanak sağlar. Bu, David Harvey’in iyi kaynaklarla donanmış olanı tercih etme eğilimindeki yargı süreçleri sayesinde hak temelli toplumsal eylemin yayılmasının, devlet aygıtları pahasına sivil toplumu destekleyen neoliberal şablon içinde üretildiği gözlemlerle uyumludur.¹¹

Hakların özelliklerinden biri, devlet dışında olması kaydıyla herhangi bir kişinin onları herhangi bir kişi adına taleplerde bulunmak için kullanabilmesidir. Bu nedenle örneğin, 1994 Kahire ve 1995 Pekin Konferanslarında evrensel insan hakları diline itiraz eden Latin Amerikalı muhafazakârların bugün doğal (ilahi) haklar, aile (ebeveyn) hakları ve doğmamışın ‘yaşama hakkı’ni savunmak için haklar söylemini sahiplendiklerini görebiliriz. Haklar üzerindeki rekabet bir meselenin zıt taraflarındaki aktivistlerin ikilemli kanunların ve uluslararası anlaşmaların yayılmasına bir dil tercihi eklemelerine yol açtı. Ortaya çıkan açmazların nasıl yorumlanacağı hakkındaki bu tartışmalar, insan hakları ihlallerini yargulamak için oluşturulan, yarı kürelerarası ve devletüstü bir kurum olan Inter-Amerikan İnsan Hakları Komisyonu’nda sık sık gündeme geldi. Çağdaş yargı ve yasama süreçlerinde, bir sorunun herhangi bir tarafındaki avukatlar yok saydıkları haklara yönelik iddialarda bulunarak karşı tarafın konumunu ahlaksız, yersiz, bayağı, demokratik olmayan veya kışkırtıcı olarak nitelendirebilirler. Haklar hakkındaki bu argümanlar yeni aktörler ortaya çıkarır ve onları eski öznelerin karşısına koyar (örneğin ceninlere karşı kadınlar) ve her iki aktörü de yeni üreme yönetim biçimlerine maruz bırakır.

Üreme yönetimi; farklı tarihsel aktörlerin üreme ile ilgili davranış biçimlerini ve uygulamalarını oluşturmak, izlemek ve kontrol etmek için yasama denetimini, ekonomik yönlendirmeleri, ahlaki yasakları, doğrudan tehdidi ve etik teşvikleri kullandığı mekanizmalara tekabül eder. Bu aktörler arasında devlet kurumlarını, kiliseleri, bağış kurumlarını ve sivil toplum kuruluşlarını sayabiliriz. Üreme yönetimi kavramı ahlaki

rejimlerle birlikte, egemen iktidar (veya aleni iktidar) aracılığıyla yönetme ile öznelere kendi mahrem bedenlerini yönettikleri biyoiktidar aracılığıyla yönetme arasındaki farkı ortaya koyan Foucault tarafından şekillendirilmiştir.¹² Foucault'ya göre modern Avrupa ulus-devletinde biyoiktidarın yayılacağı örnek yerlerden biri cinselliktir. Biyolojik cinsellik anatomi-siyasetini (bireysel bedenin terbiyesi) biyosiyaset (nüfusun geniş ölçekli üreme ve yönetimi) ile bağladı. 'Cinsellik hem bedenin hem de türlerin yaşamına erişim aracıydı. Bir terbiye standardı ve denetimin bir temeli olarak kullanılıyordu'.¹³ Cinsellik üremeye ilişkindir; ancak elbette cinsellik ve üremenin birbirinden daha ayrılabilir olduğu bir çağda farklı alanlar olarak da analiz edilebilir. Biyoloji mantığı sınırları içinde, ne cinsellik artık tümüyle üremeci ne de üreme işlemi illaki cinsel. Bu nedenle üreme işlemi oluşturan bu alan aynı anda hem daraldı hem genişledi. Ve doğrusu Foucault'nun kendisi, cinsellik dışındaki alanların örneğin ırk- biyoiktidar çerçevesinde başarıyla analiz edilebileceğini ileri sürdü.¹⁴

Üreme yönetimi kavramı, üreme davranış ve uygulamalarına yönelen ahlaki rejimlerin özne üreten iktidarlarının nasıl siyasi ekonomik süreçlere karıştığını incelemeye imkân sağlar. Tarihçilerin ve feminist toplum kuramcılarının defalarca kanıtladığı gibi bu bağlar, toplumların, üremenin ve üreme yönetiminin ve üretiminin farklı bir alan olarak anlaşılmaya başladığı on dokuzuncu yüzyıldan beri aşikârdır.¹⁵ Aile içi, mahrem ve apolitik görünmesi sağlanan üreme, ulus-devletler ve ekonomiler gibi unsurların ortaya çıkmasıyla ağ gibi sarıldı.¹⁶ Üreme yönetimi kavramı örneğin göç, sağlık ve üremeye ilişkin uluslararası politikaların ve etkilerinin genellikle uygulamaya konduğu, tecrübe ve analiz edildiği ulusal düzeydeki politikaların kesişme noktalarını vurgular. Üreme yönetimini sınır aşırı izlemek kadınların resmi ve ücretli işgüçlerinin büyümesi ve özelleştirilmiş tıbbaya yönelmesi gibi daha geniş siyasi ekonomik süreçlerin üremeci ve cinsel rasyonelitesi ve ideolojileri nasıl şekillendirdiğini ve nasıl yeni özne konumları ürettiğini aydınlatmaya yarar.¹⁷ Latin Amerika'da neoliberal ekonomik süreçler ve üremeye ilişkin haklara kimin layık olacağına yönelik mücadeleler, 'yerli kadınlar', 'aile içi şiddet mağdurları', 'sorumlu anneler', 'kaynakları tüketen göçmenler' ve bağımsız bir varlık olarak kendi kendine ortaya çıkmış gibi görülen 'masum doğmamış' gibi eski ve yeni aktörlerin ve kategorilerin yardımına başvurur.

Böyle özne konumlarının oluşturulması uluslararası finans kuruluşları, siyasi yelpazede yayılan STK'lar, toplumsal hareketler ve son zamanlarda güçlenen Evanjelist Hıristiyan Kiliselerinin yanı sıra Katolik Kilise içinde gerçekleşir. Üreme yönetimi, genellikle rasyonel toplumsal ve ulusal bedenleri üretmekle sorumlu vatandaşlar olarak görülen kadın ve erkeklere sunulan üreme seçenekleri, davranış biçimleri ve kimlikler düzenini anlamak için kuramsal bir çerçeve sunar.¹⁸ Rasyonel vatandaşlar değerlerinde, tutum ve davranışlarında devlet destekli öncelikleri barındıran ve bunları yeniden üreten vatandaşlar olarak

tanımlanırlar. Üreme yönetimi kavramı; somut ve biyolojik ahlaki rejimleri, ulusal siyasi stratejileri ve küresel ekonomik mantıkları, ve bu nedenle 'mahremi yönetimini dünya yönetimine' bağlayan bağları ele almaya olanak sağlar.¹⁹

Bu makalenin geri kalanı, Soğuk Savaş'tan günümüze nüfus ve üremeye dair genel eğilimlerin kısa bir tarihçesini vererek Latin Amerika'daki üreme yönetiminin kavramsal yararlılığını gösterir. Yazarlar birbiriyle ilişkili üç iddiada bulunmak için üreme yönetimi kavramını kullanırlar. Birincisi, hak mücadeleleri bundan önceki nüfus yaklaşımlarının yapmadığı yollarla hukuki tedvin (yani anayasal ve yasal statü) elde etmeye çalışır. İkincisi, üreme yönetimi üzerine günümüz mücadeleleri hak sahipleri olarak bireyler ve toplum arasındaki gerilimin altını çizer. Bu korumacı devletlerin altını oyma, piyasayı özelleştirme ve tüketicilerin seçme özgürlüğü haklarını vurgulamaya dair neoliberal çabalarla uyumludur. Üçüncüsü, ulusal nüfusun üremesi hakkındaki endişeler kendini sıklıkla iç nüfus hareketleri ve özellikle sınır ötesi göç üzerinde uygulanan denetim olarak gösterir. Devlet kurumları bir zamanlar esasen kendi vatandaşlarının doğurganlığını kontrol etmeye ilgi duyarken, bugün devlet kurumlarının ilgilerini göçmenlerin doğurganlığını ve seyrini izlemeye yönlendirmesi de muhtemeldir.²⁰

Soğuk Savaş nüfus patlamasından haklar retoriğine

Soğuk Savaş sırasında üreme politikaları nüfus artışını kontrol etmeye ve siyasi istikrar sağlamaya yönelmişti.²¹ Üreme söylemi nüfus patlamasına odaklanmıştı ve politikalar teknokratik düzen mekanizmaları ve sınırları olan ulus-devletlere yönelen uluslararası bağışçıların desteklediği dikey nüfus kontrol kampanyaları aracılığıyla yönetiliyordu. Pek bir kanıt olmaksızın Latin Amerika'nın tamamında 'nüfus sorunu' vardı;²² uluslararası bağışçılar ve devlet kurumları doğurganlık kontrolünü sağlığı iyileştirme ve ulusal ekonomik güvenliğe, halk sağlığına, yarımküre istikrarına, modernleşmeye ve tamamen endüstrileşmeye ulaşma yolu olarak sundular. Daha üstü kapalı gündemler ise komünizmin yayılmasıyla savaşma, tüketim mallarının tüketimini artırma ve belirli ırkların nüfusunu azaltma yolu olarak daha küçük ailelerin teşvik edilmesini içerdiler. Yardım kurumları, devletin idari makamları ve hatta Katolik Kilise bölge çapında modern doğum kontrol yöntemlerini mümkün kılmak için birlikte çaba gösterdiler.²³

Soğuk Savaş'ın sonu, Latin Amerika'da, kadınların modern doğum kontrol ve cerrahi kısırlaştırma yöntemlerini kullanmaya başlamasıyla doğurganlık oranının hızla düştüğü döneme rast geldi.²⁴ Doğum oranları belirli bir nüfus programı ve politikası olmayan ülkelerde bile düştü. Bir zamanlar Latin Amerika'daki genel doğurganlık oranı dünya ortalamasını geçerken, 1980'lerin sonunda dünya ortalamasının altına düştü. Kısa bir süre

sonra, toplum sağlığı uzmanları ilginin cinsel yolla bulaşan hastalıkları önleyen, kürtaj hizmeti sunan ve kısırlığı tedavi eden programlara yönelmesini tavsiye ettiği için üreme yönetiminin söylemi nüfus kontrolünden üreyici ve cinsel sağlığa ve haklara yöneldi.²⁵

1994 yılındaki Kahire Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı ve 1995 yılındaki Pekin Dördüncü Dünya Kadın Konferansı üreme sağlığına dair hak temelli bir yaklaşıma dayanan bir eylem programına son şeklini verdi.²⁶ Bu çabalara Amerika Birleşik Devletleri tarafından kesinlikle karşı koyuldu; bunların Latin Amerika çapında uygulanması ekonomik tasarruflar, yapısal uyum programları ve bunların sonucunda gerçekleşen temel sağlık hizmetlerindeki kesintiler tarafından engellendi.²⁷ Bu engellere rağmen, Kahire'den itibaren uluslararası üreme tartışmaları birey hakları açısından çerçevelendirilme eğilimi gösterdi. Doğurganlığı kısıtlamaya yönelik ulusal kampanyalar hâlâ var; ancak önemli ölçüde düşen doğum oranlarıyla birlikte nüfus artışını kısıtlama savaşının büyük oranda bittiği düşünüldü. Nüfus kontrolü ve üreme sağlığına yönelik ortak kanaatler bireysel hakların yeni -ve yeni hukuki-anlayışla yönetilmesine yol açtı. Bu tutarsız formülasyon doğmamışın 'yaşama hakkı' ve kadınların 'üreme hakları' arasında bir rekabet başlattı.

Üreme yönetimi, neoliberalizm ve 'onun hoşnutsuzlukları' bağlamında anlaşılmalıdır.²⁸ Neoliberal ekonomi politikaları Latin Amerika çapında aynı şekilde kabul edilmedi; bazı ülkeler piyasa yönelimli neoliberalizm izlerken, diğerleri devlet destekli sosyal yardımları sürdürdü ve Venezuela, Bolivya, Nikaragua ve daha az oranda Ekvator gibi bazı ülkeler (İspanyolcada ALBA *Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América* olarak bilinen) hegemonya karşıtı Bolivya Devrimi'ne katıldı. Farklı politik stratejiler arasındaki rekabet bazen, rakibine göre kendi politikalarının (daha insani, etkin veya müşfik olması anlamında) daha rasyonel olduğunu ileri süren bir partiyle üreme yönetimine kadar uzanıyor. Şimdiye kadar neoliberalizm, üreme siyasi rasyonelitelерinin merkezden kısmen hak iddialarına dayanan ahlaki rejimlere kayması için sağlam bir zemin sağladı.

Peru'daki olaylar üreme yönetimindeki bu bölgesel değişimlere örnek oluşturur. Alberto Fujimori'nin (1990-2000) muhafazakâr yönetimi 1990'larda yüz binlerce yerli kadının gizlice ve zorla kısırlaştırılmasından sorumluydu; bu kampanya 2002 yılında ifşa olduğunda ulusal ve uluslararası tepki ortaya çıktı.²⁹ 2001'de Alejandro Toledo'nun seçilmesi üreme yönetimine yönelik yaklaşımları önemli ölçüde değiştirdi. Toledo'nun makamındayken yaptığı iki eylem onun yaklaşımını örnekler. Toledo, Fujimori ile kendisi arasına mesafe koymak için devlet kurumlarının yerli grupların ortak egemenlik -yani bireysel vatandaşlık yerine yerlilik müşterek kimliğine dayanan egemenlik- fikrine dayanan hak taleplerinin tanınması için çaba gösterdi. Bu çabalar, kısırlaştırma istismarının ardından yerli grupların üreme olanağına yönelik endişelere verilen kısmi bir cevaptı. Toledo, doğmamış çocuğun

haklarını korumak için Perulu kadınların gebeliklerini kaydettirme zorunluluğu getirecek bir yasa teklifi sunarak Katolik Kilise'nin de ilgisini artırdı. Her iki teşebbüs de gebelikten itibaren yaşamın kutsallığını ve doğmamışın haklarını ikrar etti. Yazarlara göre en önemli nokta, Fujimori ile Toledo yönetimi arasındaki, yerli kadınların doğurganlığının gizli nüfus kontrolü aracılığıyla kısıtlanmasından, haklar söylemi aracılığıyla tüm Perulu kadınların üremesine dair devlet gözetiminin genişletilmesi resmî girişimine doğru giden bu yönetim değişikliğinin Toledo yönetiminin prezervatif, acil durum doğum kontrol hapı ve kürtaj sonrası hastane bakımı gibi üreme sağlık hizmetlerine erişimi kestiği dönemde olmasıydı.³⁰

'Haklar' söyleminin Latin Amerika'da diğer bağlamlardan farklı biçimler aldığını belirtmek önemlidir. Örneğin 'insan hakları' kavramı özellikle askeri diktatörlük altında sürekli kayıp ve işkence kampanyalarına tanıklık eden ülkelerde daha müşterek bir değerdir. Bu nedenle sadece bireylere değil geniş anlamda tüm vatandaşlara insan haklarının uygulanması anlaşılır. Bireyleri hem devlet kontrolü hem de laik hukukun etki alanından muaf tutmak için verilen ilahi haklar anlamına gelen 'doğal haklar' kuramı da Latin Amerika'da daha sık duyulur. Toplum kuramcısı Margaret R. Somers ve hukuk kuramcısı Christopher N.J. Roberts'e göre doğal haklar 'Tanrı ve doğanın daha üst kanunları tarafından ahlaken haklı çıkarıldığı iddia edilen ve bireyler tarafından evrensel olarak sahip olunan' haklardır.³¹ Doğa kanunu kavramına embriyo ve ceninlerin sözde evrensel ve vazgeçilmez haklarını desteklemek için başvurulmuştur. Taraftarları kanun koyucuların doğacak embriyoların 'doğal hakkına' karışma hakkının olmadığını ileri sürer; çünkü böyle herhangi bir müdahale keyfi, savunulamaz ve doğaya aykırı olacaktır. Yeni anayasanın yerli halka haklarını bahsettiği ve kadın haklarının bedensel özerklik hakkından ziyade etnik ayrımcılığı ortadan kaldırma ve tüm kadınlar için modern tıbbi bakıma ulaşma hareketi olarak çerçeveslendiği Bolivya ve Peru gibi yerlerde 'yerli hakları' kavramı üreme haklarını gölgede bırakabilir. Bu ABD kaynaklı, kadın bireye sunulması gereken 'seçme hakkına' yönelik hak iddialarından çok farklı bir modeldir. (Doğrusu Amerika'da daha geniş çapta bir üreme karşılaştırması bu makalenin amacının ötesinde olmakla beraber öğretici olurdu.) Çeşitli hak iddialarının çoğalması, farklı bileşenleri devletten ayrı ve sık sık birbiriyle anlaşmazlık içindeki aktörler olarak haklarını mahkemede aramaya teşvik eder.³²

Başlangıçtan itibaren haklar: Yasal ve yargısal değişimler

Kahire sonrası ortaya çıkan nüfus koşullarında, birçok Latin Amerika yasama meclisi hukuki hakların başladığı noktayı değiştirmek için harekete geçti. Örneğin Arjantin, Ekvator, El Salvador ve Peru, hukuki hakları doğumdan gebelik başlangıcına çekmek için anayasalarını ve medeni kanunlarını revize ettiler. Katolik ve Evanjelist Kiliseleri, uluslararası yaşam hakkı hareketleri ve aile yanlısı hareketlerle ağız birliği ederek ve çoğu zaman solcu siyasi partilerin

de desteğini alarak bu yasal değişikliklere önyak oldular ve cenin hakları kavramını kutsal bir yere koydular. El Salvador ve Nikaragua 1998 yılından itibaren kürtaşı tümüyle yasaklayan kanunlar çıkardı ve bu iki ülke kürtaşı işlemini tümüyle yasaklayan dünyadaki üç ülkeden ikisidir.³³ Yasal düzenlemelerin yanı sıra, bu kurumlar uluslararası yaşam yanlısı hareketin kutlamalarını ve sembollerini tanıttılar.³⁴ Örneğin El Salvador, Ekvator, Arjantin, Şili, Guatemala, Kosta Rika, Nikaragua, Dominik Cumhuriyeti ve Peru'da 25 Mart Doğmamış Çocuk Günü kabul edildi.

Bugünkü başkan Daniel Ortega dünyadaki en ağır cezai kürtaşı kanunlarından birini yapmaya yardım edince Nikaragua'daki cenin hakları örneği uluslararası ilgi topladı.³⁵ Ortega 1979-90 yılları arasında devrimci Sandinistaları yöneten bir liderken, onun siyasi stratejisinde kadınların katılımı ve kurtuluşu hayati önemdeydi. Ancak Sandinistalar kürtaşı hiçbir zaman yasallaştırmadılar; savaş ve onun sonucundaki düşük nüfus algısı doğum yanlısı tutumları 1990'lar öncesinden bile daha fazla pekiştirdi.³⁶ Sandinistalar 1990'da güç kaybettikten sonra, Nikaragua'nın sesi gür çıkan iyi örgütlü kadın grupları kürtaşı kanunlarının serbestleşmesi için çok kulis yaptılar; fakat yeni liderler bunun yerine teolojinin serbestleşmesi bayrağı altında Sandinistaların daha önceki mücadelelerine arka çıkan Katolik Kilisesinin desteğini kazanmaya çalıştılar. Daha sonra, 2006'da, Başkan Enrique Bolanos, Ortega resmen işe başlamadan sadece birkaç gün önce ve belli ki onun tam desteğiyle kürtaşı her durumda yasaklamak üzere bir yasaya imza attı. Nikaragua'da yirminci yüzyıl boyunca güvensiz kürtaşı nedeniyle oluşan komplikasyonlar önde gelen ölüm nedeniydi ve bu yasal düzenleme sonucunda dünya sağlık uzmanları, yeni politikanın anne ölüm oranını daha da artırmasının muhtemel olduğu uyarısında bulundular.³⁷ Nikaragua'daki (ve komşusu El Salvador'daki) durum, bu konuya tüm dünyanın dikkatini çekmekte bir parlama noktası oldu; küresel kürtaşı karşıtı örgütler doğmamışın haklarını koruma önlemini savunmak ve özendirmek için mitingler yaparken birçok Avrupa Birliği ülkesi kalkınma yardımını dondurmakla tehdit etti.³⁸

'Hakların ne zaman başladığı' sorusunu çevreleyen üreme yönetim biçimleri, dış baskı ve uyarılara ek olarak yerel tabakalaşma, ödün ve kısıtlama işaretleri gösterir. Bazı uluslarda örgütler ve devlet kurumları 'yaşama hakkını' başarıyla denetim altına alırken, diğerlerinde, STK'lar ve politik aktivistler belirtilen üreme güvenliği ve özerkliği hedeflerine ilerlemek için hak temelli bir yaklaşımla seferber oldular. Latin Amerikalı ve Karayipli feministlerin aralarında kurdukları iletişim ağları, eşgüdümlü birçok girişimle sonuçlandı. Bu girişimler örneğin 28 Eylül'ü 'Kürtajın Suç Olmaktan Çıkarılması Günü' olarak adlandırmaya karar vermelerini,³⁹ ve 'insan hakları' ve Binyıl Kalkınma Hedefleri⁴⁰ gibi çerçeveler kullanarak kürtaşı kaynaklı yüksek anne ölüm oranıyla savaşma stratejilerine dair fikir alışverişinde bulunmalarını içerir. O zamandan beri sürdürülen mücadeleler, yakın zamanda ilk üç aylık

dönemde kürtaşı yasallaştıran Meksiko’da ve doktorların kadınlara evde yapılabilecek daha güvenli tıbbi (yani cerrahi yerine ilaçlı) kürtaşı yöntemlerini öğretmelerine izin verilen Uruguay’da değişimlere yol açtı.

Hem insan hakları grupları hem de Katolik Kilise aktif bir şekilde Kolombiya’da kürtaşıla ilgili yapılan yeni yasal değişimleri izledi ve bu süreçlere katıldı. 2005 yılında Kolombiyalı avukat Mónica Roa kürtaşı yasağının (Ceza Kanununun 122. maddesinin) anayasaya uygunluğuna itiraz etti. Roa, kürtaşı (Birleşik Devletler’deki Roe v. Wade vakasındaki⁴¹ iddianın temeli olan) özel hayatın gizliliği hakkı temelinde değil, kadınların anayasal ‘yaşama, sağlık ve fiziksel bütünlük hakları’ lehinde savundu. Roa, kürtaşı tümüyle yasallaştırmaya zorlamak istiyordu fakat sağlık hakkına odaklanmanın daha etkili olabileceğine karar verdi. İnsan hakları aktivistleri Kolombiya’da her yıl 450 binden fazla gizli kürtaşı gerçekteştiğini savunurken, Kolombiya Katolik Kilisesi kürtaşın bir sağlık sorunu oluşturmadığını ve bu yüzden yasadışı kalması gerektiğini savunarak bu taleplere karşı çıktı.⁴² Mayıs 2006’da Kolombiya Anayasa Mahkemesi ‘şu üç koşuldan birinde kürtaşı yaptırdığı veya yaptığı için kadınların veya doktorların cezalandırılmayacağını’ beyan etti: “1) gebelik, gebe kadının yaşamı veya sağlığı üzerinde ciddi bir tehlike oluşturuyorsa; 2) ceninin ciddi genetik yapısal bozukluğu varsa; veya 3) gebelik tecavüz veya ensest sonucunda oluşmuşsa.” Mahkeme, daha sonra kendini yeniden seçim kampanyasının ortasında bulan Alvaro Uribe adlı muhafazakâr başkanın muhalefetine rağmen kısmi yasallaşma lehine 5’e 3 oy kullandı.⁴³ Uribe’nin solcu muhalifleri kürtaşın suç olmaktan çıkarılmasından yanaydı. Kolombiya örneği, kürtaşı yandaşlarının kürtaşı suç olmaktan çıkarmak için ‘sağlık şartları’ kavramını kullanma stratejisi, ilericilerin uluslararası stratejisinin değişmesine yardımcı oldu. Güya her ikisi de en yüce değeri, yaşama hakkının kendisini desteklerken; ‘sağlık’ hakkı ahlaki rejimi ‘vicdanınkiyle’ karşı karşıya geldi.

Nikaragua’da Daniel Ortega örneğinde belirtildiği gibi, Latin Amerika’da ortaya çıkan siyasi rasyoneliter ve yeni icat edilen üreme politikaları, solcu veya sağcı hükümetlerin nasıl davranması gerektiği hakkındaki yaygın Kuzey Amerikan varsayımlarına tekabül etmez.⁴⁴ İlerici liderlerin seçilmesi illaki ilerici üreme sağlığı politikalarıyla sonuçlanmadı. Brezilya’daki Lula da Silva ve Şili’deki Michelle Bachelet hükümetlerinin her ikisinin de kürtaşı yasasının serbestleşmesini savunmaları kayıtlara geçmiş olmasına rağmen; Venezuela’da Hugo Chávez, Ekvator’da Rafael Correa, Bolivya’da Evo Morales ve Uruguay’da Tabaré Vázquez gibi son yıllardaki en sol eğilimli hükümetlerin bazıları ülkelerinde kürtaşı politikalarının serbestleşmesine karşı çıkıyor. Aynı sırada Kolombiya’daki Alvaro Uribe ve Meksika’daki Felipe Calderón hükümetleri gibi bazı sağcı hükümetler, kürtaşı politikalarının benzeri görülmemiş şekilde serbestleşmesine başkanlık ettiler. Görünüşteki bu çelişkileri nasıl açıklamalı?

Antropologların maşızmin erkeklik ve toplumsal cinsiyet ilişkilerine yönelik değişen tutumları ışığında demode bir kavram olabileceğini savunmalarına rağmen kimileri kalıcı maşızme ve değişmez Katolikliğe değindiler.⁴⁵ Özellikle üreme haklarının elit muhaliflerinin Opus Dei⁴⁶ tarafından işletilen okullarda eğitim gördükleri yerlerde, Katolik hiyerarşi gerçekten korkunç bir politik güç olmuştur.⁴⁷ Ancak üreme sağlığı politikaları Katolik ülkelerde de büyük oranda serbestleşti. Latin Amerikalı birçok Katolik, modern doğum kontrolünü ve kısırlaştırmayı benimsiyor ve tüp bebek klinikleri Kilise'nin yardımcı üreme tekniklerini kesinlikle kınamasına rağmen yayılıyor.⁴⁸ Ayrıca, Latin Amerika ülkelerinin çoğunda kürtaj yasak olmasına rağmen, dünyada en yüksek kürtaj oranını öncelikle Katolik kadınlar oluşturuyor.⁴⁹ Unutulmamalıdır ki birçok solcu parti varlığını onları askeri diktatörlük sırasında desteklemiş olan Katolik Kilisesi'ne borçlu. Bu desteğin bedeli (*quid pro quo*) Kilise'nin kürtajı kınamasına solcu liderlerin karşı çıkmamaları olabilir. Latin Amerika'daki Katolik uygulama yekpare olmaktan çok uzaktır.⁵⁰ Bu görünüşte çeşitli eğilimler, küresel ve bölgesel ekonomik dönüşümleri hesaba katmayan, sadece toplumsal cinsiyet veya din gibi kültürcü açıklamalarla anlaşılabilir.

Haklar tabanlı üreme yönetimi; neoliberal gündemleri, birbirine karşı duran hak sahipleri üretmenin yanı sıra özel tıbbi hizmetleri (yani tüketmek üzere) 'seçme hakkı' olan vatandaşlar üretmek gibi başka yollarla da destekledi. Örneğin zengin kadınlar yasadışı olmasına rağmen kürtaj yapmaya razı doktorları özel sektörde görece daha kolay buluyorlardı. Güvenli klinik kürtaj, ekonomik kaynağı olan kadınların kullanımına hazır olduğu için, orta veya üst sınıftaki kadınları güvenli kürtaj nedeniyle harekete geçmeye ikna etmek zor olmuştur.⁵¹ Brezilya ve Ekvator gibi devletler üreme sağlığı bayrağı altında özgür doğum kanunlarını yürürlüğe koysalar da, yarımkürede doğum ve doğum öncesi hizmetler gibi temel sağlık bakımına erişimde önemli kısıtlamalar yapılmıştır. Bu kısıtlamalar genellikle tüketicinin 'seçme hakkını' genişletme şeklinde ifade edilmiştir.⁵² Kamu sağlığından devlet taahhütlerinin geri çekilmesi yüksek sezaryen doğum fiyatlarına ve kısırlık endüstrisinin gelişmesine yol açarak özel sağlık bakımının hızla büyümesi anlamına geldi.⁵³ Tüp bebek gibi yardımcı üreme teknolojileri, Latin Amerika'da Katolik Kilise'nin tamamıyla kınamasına ve gebe kalmaya dair yasal haklar temelli bir odaklanmanın tüp bebeği muğlak bir yasal bölgeye koyması olgusuna rağmen gelişti.⁵⁴ Ekvator, çeşitli hak temelli üreme politikalarının, yeni tüketicilerin üretiminde nasıl somutlaştığını gösteren acı bir örnektir. Ekvator'da tüp bebek kliniklerine gitmek zorunda kalan yoksul kadınların bazıları güvensiz bir kürtaj sonrasında kısır kaldılar. Kimileri bu vakada 'doğmamışın hakları' adına üremeyi yöneten devlet kurumlarının doğrudan, özelleştirilmiş üreme tıbbı için 'hakları' olan tüketiciler ürettiğini savunabilir.⁵⁵

Göçmen nüfusu

Üreme yönetimi, Soğuk Savaş sonrası dönemde farklı kurumsal aktörlerin ulusal nüfusların yönetimini nasıl şekillendirdiğini izlemek için bir yol açar. Yaşam ve üremenin çoğunlukla insan hakları açısından kavramlaştırılması söz konusuysen, doğrusu ‘nüfusun’ çok olması kavramının kendisi değişime uğruyor olabilir. Şimdilerde nüfus kaygıları Kuzey Amerika’ya ve Avrupa’ya göç ile Latin Amerika ülkeleri arasındaki göç etrafında toplanıyor. Bu noktada, nüfus patlaması hakkındaki eski kaygılar çelişkili göçmen figüründe yeniden ortaya çıkıyor. Göçmenin (*émigré*) gidişi, önemli düzeyde döviz akışının yanında memleketinde daha az ekonomik üretime ve çarpık bir cinsiyet oranına yol açarak bir boşluk bırakıyor. Aynı göçmenler genellikle gittikleri ülkelerdeki siyasi kurumlara bir tehdit ve kısıtlı kaynakları tüketen, hastalık taşıyan, rastgele doğuran ya da kanun ve vatandaşlık sınırlarına karşı çıkan kişiler olarak resmediliyorlar. Bu çelişkili portreler arasındaki gerilimler, Kosta Rika’ya göç eden ve onların esas hayırseverinin, yani Kosta Rika devletinin kaynaklarını ve iyi niyetini sömürenler olarak çizilen Nikaragualı hamile kadınlar hakkındaki kaygılarda da görülebilir.⁵⁶ Bu göçmenler ev sahibi ulusun kaynaklarını emerek gitgide şeytanlaşırken, cenin gitgide (devlet destekli sosyal hizmetler olmasa da) korunma hakkına ve hukuki haklara layık bir vatandaşa dönüşmekte. Hukuki hakları olan cenin vatandaşlar, doktorların döllemeyi, implantasyonu (rahim içine yerleşmeyi) veya gebeliği kısıtlayabilecek veya bunlara müdahale edebilecek ilaç veya tedaviler yazmasını yasaklayan politikalar sayesinde sosyal bir varlık hâline gelmektedir. Nisan 2008’de Şili Anayasa Mahkemesi acil durum doğum kontrolünü 14 yaşın üstünde isteyen her kadın için mümkün, serbest ve talebe bağlı yapan yeni hükümet politikasını bozdu. Bu karar, istenmeyen gebeliği önlemek için devletin ilaç yazmasını yasaklayarak cenin vatandaşları fiilen kadınların üstünde tuttu. Bu çekişme, üreme yönetimi rasyonalitesindeki çatışmalı figürlerden ikisini doğurdu: hakları inkâr edilebilen kaynak eici göçmene karşı neoliberal devletten hiçbir şey almayan hak sahibi vatandaş cenin.

Üreme yönetimi

Antropolog Faye Ginsburg ve Rayna Rapp’ın sözlerini başka şekilde ifade edersek, üreme yönetimine odaklanma Latin Amerikalı güncel politikalar ve ekonomiler hakkındaki toplum kuramlarının merkezinde yer alır.⁵⁷ Latin Amerika’nın çeşitli ülkelerindeki üreme yönetimini nitelendirmek için antropologların ‘doğmamışın hakları’, ‘kadın hakları’, ‘üreme hakları’, ‘doğal haklar’, ‘yerli hakları’ ve ‘tüketici hakları’ hakkında kaygılı olduklarını ifade eden politikacıların, STK’ların, kiliselerin ve kadın gruplarının söylemsel ve politik olarak ne kazandıklarına yakın etnografik ilgi göstermesini gerektirir. Gözetleme, düzenleme ve

kovuşturmayı artırmak için tasarlanan yeni kanun seline ve üreme yönetiminin nasıl ideal bir politik imgeyi yürürlüğe koyma anlamına geldiğine dikkat etmek gerekir. Başka bir deyişle, üreme yönetimi nasıl belirli özneler ve etkiler doğurabilir?

Yazarların temel metodolojik kaygılarından biri bölgesel, yarımküresel ve ulus-ötesi siyasi ve ekonomik süreçlerin analizinin uluslar üzerine ayrıntılı bir etnografi ile ilişki içerisinde tartışılmaya devam edilmesidir. Bu yazıda sunulan ülkelere özgü vakalar, yerel olanak ve kısıtlamalara dair önemli örnekler oluştururlar; oysaki üreme ve nüfus bilimi genellikle pan-nasyonel veya küresel konulardan çok 'ulusal tarihe dayalı araştırma konularıyla' sınırlıdır.⁵⁸ Karşılaştırmalı ve ortak etnografi, bölgeler arası tarihi, politik ve ekonomik süreçlerin analiziyle birlikte, politik ve ekonomik süreçlerin sorumsuz anneler, doğmamış olan veya haklar kavramının kendisi gibi tarih-dışı görünebilen belirli özne konumlarını nasıl yürürlüğe koyduğunu daha açık gösterebilir. Sınır ötesi araştırma, odağı haklar söyleminin yayılmasının anlaşılmasına ve bölge çapında değişen üreme rasyonelitelere doğru kaydırır. Üreme kavramı, siyasi rasyonelilerin değişiminin üreme alanında yeni ahlaki rejimler ve haklar temelli aktörler doğurduğu diğer yer ve zamanlara uygulanabilir olmalıdır. Bu tür bir araştırma yeni kanunların, toplumsal hareketlerin, manevi ve ekonomik teşviklerin üreme bedenlerini nasıl yönetmeye, düzene sokmaya ve baskı altında tutmaya ve günümüz yönetim şekillerini somutlaştıracak özdenetimli özneler oluşturmaya çalıştığının daha zengin bir şekilde anlaşılmasına imkân sağlar.

Latin Amerika'daki üreme yönetimi daima toplumsal farkları, kimlikleri, ittifakları yeniden üretmiştir; bazen etnik sınırları güçlendiren, bazen de güçlü politik ittifaklar, hâlimden memnun anneler ve çalışkan ücretliler üreten özne ve vatandaşlar oluşturmuştur. Bu tarihi dönüm noktasında üreme yönetimi çözümlemesi, haklar söylemini üreten ulusal ve ulus-aşırı yapıların nasıl yeni üreme aktörleri ortaya çıkardığına ve daha geniş toplumsal hareketlerin ve Latin Amerika ulus-devletlerinin jeopolitik ve ekonomik hesaplarının içine oturduğuna açıklık getirebilir.

Teşekkür

Yazarlar, bu özel sayıda yer almaya davet ve bu bölümü düzeltirken kılavuzluk ettikleri için Silvia De Zordo ve Milena Marchesi'ye teşekkür eder. Roberts metin üzerine cömert yorumları ve önerileri ve üreme yönetimini kavramsallaştırmaya yardımları için Diane Nelson, Michelle Murphy ve S. Lochlann Jain of Oxidate, Rebecca Hardin, Mark Padilla ve Matt Hull'a teşekkür eder. ABD Ulusal Bilim Vakfı (NSF) ve Wenner Gren Antropolojik Araştırmalar Vakfı (the Wenner Gren Foundation) Elizabeth Robert'in analizine şekil veren antropolojik araştırmasına fon vermiştir. Lynn Morgan araştırmasını destekledikleri için

School for Advanced Research'e ve Mount Holyoke Koleji'ne, yorumları ve dostlukları için Charles Briggs, Clara Mantini-Briggs, Chris Teuton, Sherry Farrell Racette ve James Trostle'a müteşekkirdir.

Katkıda bulunanlar hakkında notlar

Lynn M. Morgan, Mary E. Woolay Mount Holyoke Koleji'nde Antropoloji Profesörü ve *Icons of life: A cultural history of human embryos* (2009) adlı kitabın yazarıdır. Elizabeth F.S. Roberts Michigan Üniversitesi'nde Antropoloji Yardımcı Doçentidir ve *God's laboratory: Assisted reproduction in the Andes* (2012) adlı kitabın yazarıdır.

KAYNAKÇA

Alvarez, Sonia. "Latin American Feminisms 'Go Global': Trends of the 1990s and Challenges for the New Millennium." *Culture of Politics, Politics of Cultures: Re-Visioning Latin American Social Movements* içinde. Der. E.D. Sonia, E. Alvarez ve Arturo Escobar, 293-324. Boulder, CO: Westview, 1998.

Alvaro, Franco Giraldo, Palma, Marco ve Dardet, Carlos Alvarez. "Efecto del Ajuste Estructural Sobre la Situación de Salud en América Latina y el Caribe, 1980-2000." *Revista Panamericana de Salud Pública* 19/5 (2006):291-9.

Aramburú, Carlos. "Is Population Policy Necessary? Latin America and the Andean Countries." *Population and Development Review* 20 (1994):159-78.

Arditi, Benjamin. "Arguments about the Left Turns in Latin America: A Post-liberal Politics?" *Latin American Research Review* 43/3 (2008):59-81.

Azize Vargas, Yamila. "La Izquierda y el Aborto en América Latina y el Caribe." *Revista Mujer Salud RSMLAC* 1(2009):54-58.

Bashford, Alison. *Medicine at the Border: Disease, Globalization and Security, 1850 to the Present*. Basingstoke, UK, New York: Palgrave Macmillan, 2006.

Bashford, Alison ve Philippa Levine. *The Oxford Handbook of the History of Eugenics*. Oxford: Oxford University Press, 2010.

Bedford, Kate. *Developing Partnerships: Gender, Sexuality, and the Reformed World Bank*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2009.

Browner, Carole. "Poor Women's Fertility Decisions: Illegal Abortion in Cali, Colombia". Doktora tezi, University of California Berkeley, 1976.

Burrows, Jamie. "Inequalities and Healthcare Reform in Chile: Equity of what?." *Journal of Medical Ethics* 34/13 (2008).

Cardarello, A. "The right to Have a Family: 'Legal Trafficking of children', Adoption and Birth Control in Brazil." *Anthropology & Medicine* 19/2 (2012):225-40.

Carranza, Maria. "The Therapeutic Exception: Abortion, Sterilization and Medical Necessity in Costa Rica." *Developing World Bioethics* 7/2 (2007):55-63.

Castaneda, Jorge. "Latin America's Left Turn." *Foreign Affairs* 85/3(2006):28-43.

Catholic News Agency. "Family Institute in Colombia Refutes Statistics on Abortion." 2008 (2005).

- Center for Reproductive Rights. *Silence and Complicity: Violence Against Women in Peruvian Public Health Facilities*. New York: Center for Reproductive Rights, 2003.
- Center for Reproductive Rights. *Center Joins Couples' Legal Battle Against Costa Rica's IVF Ban*. New York: Center for Reproductive Rights, 2004.
- Coe, Anna-Britt. *Informing Choices: Expanding Access to Emergency Contraception in Peru*. Washington, DC: Center for Health and Gender Equity, 2002.
- Coe, Anna-Britt. "From Anti-natalist to Ultra-conservative: Restricting Reproductive Choice in Peru." *Reproductive Health Matters* 12/24 (2004):56-69.
- Cohen, Susan A. "Bush Administration Isolates U.S. at International Meeting to Promote Cairo Agenda." *Guttmacher Report on Public Policy* 6/1 (2003):3-5.
- Corrales, Javier. "Latin American gays: The post-left leftist." *Americas Quarterly Online*, 2010. <http://www.americasquarterly.org/gay-rights-Latin-America>.
- Donzelot, Jacques. *The Policing of Families*. New York: Pantheon Books, 1979.
- Dudgeon, Matthew ve Marcia Inhorn. "Men's Influences on Women's Reproductive Health: Medical Anthropological Perspectives." *Social Science & Medicine* 59/7 (2004):1379-1395.
- Edelman, Marc ve Angelique Haugerud. *The Anthropology of Development and Globalization: From Classical Political Economy to Contemporary Neoliberalism*. Malden, MA: Blackwell, 2005.
- Ewig, Christina. *Second-wave Neoliberalism: Gender, Race, and Health Sector Reform in Peru*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 2010.
- Fassin, Didier. "Humanitarianism as a Politics of Life." *Public Culture* 19/3 (2007):499-520.
- Foucault, Michel. *The History of Sexuality*. New York: Vintage Books, 1990.
- Foucault, Michel. *Society Must be Defended: Lectures at the College de France, 1975-76*. New York: Picador, 2003.
- French, William, E. ve Katherine Elaine Bliss. *Gender, Sexuality, and Power in Latin America Since Independence*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2007.
- Friedman-Rudovsky, Jean. "Abortion Under Siege in Latin America." *Time Magazine*, 9 Ağustos 2007. <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1651307,00.html>
- Gago, Verónica. "Dangerous Liaisons: Latin American Feminists and the Left." *NACLA Report on the Americas* 40/2 (2007):17-19.
- Gibson-Graham, J.K. *The End of Capitalism (as we knew it): A Feminist Critique of Political Economy*. Cambridge, MA, Oxford: Blackwell Publishers, 1996.
- Ginsburg, Faye D. ve Rayna Rapp. *Conceiving the New World Order: The Global Politics of Reproduction*. Berkeley, CA: University of California Press, 1995.
- Goldade, Kate. "Reproducción Transnacional: La Salud Reproductiva, Las Limitaciones y Las Contradicciones para las Migrantas Laborales Nicaragüenses en Costa Rica." *El Mito Roto: Inmigración y Emigración en Costa Rica* içinde. Der. C.S. Garica, 233-260. San José : UCR Press, 2007.
- Goldberg, Michelle. *The Means of Reproduction: Sex, Power, and the Future of the World*. New York: Penguin Press, 2009.
- Gómez, Adriana. "28 de septiembre: Por la despenalización del aborto: La mujer decide, la sociedad respeta, el Estado garantiza. Red de salud de las mujeres latinoamericanas y del caribe." 2004.
- Goodale, Mark ve Sally Engle Merry. *The Practice of Human Rights: Tracking Law between the Global and the Local*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

- Gutman, Matthew. *Fixing Men: Sex, Birth Control, and AIDS in Mexico*. Berkeley, CA: University of California Press, 2007.
- Haberland, Nicola ve Diana Measham. *Responding to Cairo: Case Studies of Changing Practice in Reproductive Health and Family Planning*. New York: Population Council, 2002.
- Hartmann, Betsy. *Reproductive Rights and Wrongs: The Global Politics of Population Control*. Boston: South End Press, 1999.
- Harvey, David. *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Heumann, Silke G. "Abortion and politics in Nicaragua: The women's Movement in the Debate on the Abortion Reform Law, 1999-2002." *Culture, Health & Sexuality* 9/3 (2007):217-231.
- Howe, Cymene. "Gender, Sexuality, and Revolution: Making Histories and Cultural Politics in Nicaragua, 1979-2001." *Gender, Sexuality, and Power in Latin America since Independence* içinde. Der. W.E. French ve Katherine Elaine Bliss, 230-60. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2007.
- Htun, Mala. *Sex and the State: Abortion, Divorce, and the Family under Latin American Dictatorships and Democracies*. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2003.
- Karsin, Nicole. "Abortion Adds to Colombia's Election Turmoil." *Womens's E-News*, 2006. <http://womensenews.org/story/campaign-trail/060525/abortion-adds-colombias-election-turmoil>.
- Krause, Betsy ve Milena Marchesi. "Fertility Politics as 'Social Viagra': Reproducing Boundaries, Social Cohesion, and Modernity in Italy." *American Anthropologist* 109/2 (2007):350-62.
- Lakshmanan, Indira A.R. "Nicaragua Abortion Ban Called a Threat to Lives." *Boston Globe*, 26 Kasım 2006.
- Lane, Sandra. "From Population Control to Reproductive Health: An Emerging Policy Agenda." *Social Science & Medicine* 39/9(1994):1303-1314.
- Leite, Iúri da Costa, Neeru Gupta ve Roberto do Nascimento Rodrigues. "Female Sterilization in Latin America: Cross-national Perspectives." *Journal of Biosocial Science* 36(2004):683-698.
- McWhorter, Ladelle. "Sex, Race, and Biopower: A Foucauldian Genealogy." *Hypatia* 19/3 (2004):38-62.
- Mooney, Jadwiga ve E. Pieper. *The politics of Motherhood: Maternity and Womens's Rights in Twentieth-Century Chile*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press, 2009.
- Morgan, Lynn. "Ambiguities Lost: Fashioning the Fetus into Child in Ecuador and the United States." *Small Wars. The Cultural Politics of Childhood* içinde. Der. N. Scheper-Hughes ve C.F. Sargent, 58-74. Berkeley, CA: University of California Press, 1998.
- Morgan, Lynn ve Elizabeth F.S. Roberts. "Rights and Reproduction in Latin America." *Anthropology News*, 50(2009):12-16.
- Necochea López, Raúl. "Priests and Pills: Catholic Family Planning in Peru, 1967-1976." *Latin American Research Review* 43/2(2008):34-56.
- PAHO, Pan American Health Organization. "Millennium Development Goals. Regional Situation Analysis. *Population Reports*, t.b.
- Roberts, Elizabeth F.S. *God's Laboratory: Assisted Reproduction in the Andes*. Berkeley, CA: University of California Press, 2012.
- Roberts, Elizabeth F.S. "God's Laboratory: Religious Rationalities and Modernity in Ecuadorian in Vitro Fertilization." *Culture Medicine and Psychiatry* 30/4(2006):507-536.

Scrimshaw, Susan CM. "Bringing the Period Down: Induced Abortion in Ecuador." *Micro and Macro Levels of Analysis in Anthropology: Issues in Theory and Research* içinde. Der. BR. DeWalt ve P.J. Pelto, 121-46. Boulder, CO: Westview Press, 1985.

Somers, Margaret R. ve Christopher N.J. Roberts. "Toward a New Sociology of Rights: A Genealogy of 'Buried Bodies' of Citizenship and Human Rights." *Annual Review of Law and Social Science* 4 (2008):385-425.

Stoler, Ann Laura. *Race and the Education of Desire: Foucault's history of Sexuality and the Colonial Order of Things*. Durham, NC: Duke University Press, 1995.

Tsai, Thomas ve John Ji. Neoliberalism and its Discontents: Impact of Health Reforms in Chile. *Harvard International Review* 31/2 (2009):32-36.

Vaggione, Juan Marco. "Reactive Politicization and Religious Dissidence: The Political Mutations of the Religious." *Social Theory and Practice* 31/2 (2005):1-23.

Vaggione, Juan Marco. "Evangelium Viate Today: How Conservative Forces are Using the 1995 Papal Encyclical to Reshape Public Policy in Latin America." *Conscience* 31/ 2 (2010):23-30.

Voekel, Pamela. *Alone Before God. The Religious Origins of Modernity in Mexico*. Durham, NC: Duke University Press, 2002.

Wilson, Ara. *The Intimate Economies of Bangkok: Tomboys, Tycoons, and Avon Ladies in the Global City*. Berkeley, CA: University of California Press, 2004.

¹ Bu makaleye atıfta bulunmak için: Lynn M. Morgan and Elizabeth F.S. Roberts (2012): Reproductive governance in Latin America, *Anthropology & Medicine*, DOI:10.1080/13648470.2012.675046

² Sosyoloji ve Antropoloji Bölümü, Mount Holyoke College, South Hadley, MA, ABD. Yazarın elektronik posta adresi: Immorgan@mtholyoke.edu

³ Antropoloji Bölümü, University of Michigan, Ann Arbor, MI, ABD.

⁴ Sonia Alvarez, "Latin American Feminisms 'Go Global': Trends of the 1990s and Challenges for the New Millennium," *Culture of Politics, Politics of Cultures: Re-Visioning Latin American Social Movements* içinde, der., E. D. Sonia, E. Alvarez ve Arturo Escobar (Boulder, CO: Westview, 1998), 293-324. Lynn Morgan ve Elizabeth F.S. Roberts, "Rights and Reproduction in Latin America," *Anthropology News*, 50(2009):78. Javier Corrales, "Latin American gays: The post-left leftist," *Americas Quarterly Online*, 2010.

<http://www.americasquarterly.org/gay-rights-Latin-America>.

⁵ Michel Foucault, *The History of Sexuality* (New York: Vintage Books, 1990).

⁶ Didier Fassin, "Humanitarianism as a Politics of Life," *Public Culture* 19/3 (2007):500-501.

⁷ Carlos Aramburú, "Is Population Policy Necessary? Latin America and the Andean Countries," *Population and Development Review* 20 (1994):159-178.

⁸ A. Cardarello, "The right to Have a Family: 'Legal Trafficking of children', Adoption and Birth Control in Brazil" *Anthropology & Medicine* 19/2 (2012):225-240.

⁹ Kate Goldade, "Reproducción Transnacional: La Salud Reproductiva, Las Limitaciones y Las Contradicciones para las Migrantes Laborales Nicaragüenses en Costa Rica," *El Mito Roto: Inmigración y Emigración en Costa Rica* içinde, der., C. S. Garica (San José : UCR Press, 2007), 233-260.

Alison Bashford ve Philippa Levine, *The Oxford Handbook of the History of Eugenics* (Oxford: Oxford University Press, 2010).

¹⁰ Yazar burada makalenin orijinalinin yayımlandığı *Anthropology & Medicine* dergisinin "Irrational reproduction: new intersections of politics, gender, race, and class across the north-south divide" (İrasyonel üreme: kuzey-güney ayrımı boyunca politika, toplumsal cinsiyet, ırk, ve sınıfın yeni kesişimleri) başlıklı özel sayısını kastetmektedir -ç.n.

¹¹ David Harvey, *A Brief History of Neoliberalism* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 78.

¹² Michel Foucault, *The History of Sexuality* (New York: Vintage Books, 1990).

¹³ Age, 146.

¹⁴ Ann Laura Stoler, *Race and the Education of Desire: Foucault's History of Sexuality and the Colonial Order of Things* (Durham, NC: Duke University Press, 1995). Michel Foucault, *Society Must be Defended: Lectures at the Collège de France, 1975-76* (New York: Picador, 2003). Ladelle McWhorter, "Sex, Race, and Biopower: A Foucauldian Genealogy," *Hypatia* 19/3 (2004):38-62.

¹⁵ E. French William ve Katherine Elaine Bliss, *Gender, Sexuality, and Power in Latin America Since Independence* (Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2007).

¹⁶ Jacques Donzelot, *The Policing of Families* (New York: Pantheon Books, 1979). J.K. Gibson-Graham, *The End of Capitalism (as we knew it): A Feminist Critique of Political Economy* (Cambridge, MA, Oxford: Blackwell Publishers, 1996). Ara Wilson, *The Intimate Economies of Bangkok: Tomboys, Tycoons, and Avon Ladies in the Global City* (Berkeley, CA: University of California Press, 2004).

¹⁷ Kate Bedford, *Developing Partnerships: Gender, Sexuality, and the Reformed World Bank* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2009). Jadwiga Mooney ve E. Pieper. *The politics of Motherhood: Maternity and Womens's Rights in Twentieth-Century Chile* (Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press, 2009). Christina Ewig, *Second-wave Neoliberalism: Gender, Race, and Health Sector Reform in Peru* (University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 2010).

¹⁸ Faye D. Ginsburg ve Rayna Rapp, *Conceiving the New World Order: The Global Politics of Reproduction* (Berkeley, CA: University of California Press, 1995).

¹⁹ Alison Bashford, *Medicine at the Border: Disease, Globalization and Security, 1850 to the Present* (Basingstoke, UK, New York: Palgrave Macmillan, 2006).

²⁰ Betsy Krause, ve Milena Marchesi, "Fertility Politics as 'Social Viagra': Reproducing Boundaries, Social Cohesion, and Modernity in Italy," *American Anthropologist* 109/2 (2007):350-62.

²¹ Betsy Hartmann, *Reproductive Rights and Wrongs: The Global Politics of Population Control* (Boston: South End Press, 1999).

²² Carlos Aramburú, "Is Population Policy Necessary? Latin America and the Andean Countries," *Population and Development Review* 20 (1994):159-78.

²³ Maria Carranza, "The Therapeutic Exception: Abortion, Sterilization and Medical Necessity in Costa Rica," *Developing World Bioethics* 7/2 (2007):55-63. Raúl Necochea López, "Priests and Pills: Catholic Family Planning in Peru, 1967-1976," *Latin American Research Review* 43/2(2008):34-56.

²⁴ Iúri da Costa Leite, Neeru Gupta ve Roberto do Nascimento Rodrigues. "Female Sterilization in Latin America: Cross-national Perspectives," *Journal of Biosocial Science* 36(2004):683-698.

²⁵ Sandra Lane, "From Population Control to Reproductive Health: An Emerging Policy Agenda," *Social Science & Medicine* 39/9(1994):1303-1314.

²⁶ Nicola Haberland ve Diana Measham, *Responding to Cairo: Case Studies of Changing Practice in Reproductive Health and Family Planning* (New York: Population Council, 2002). Michelle Goldberg, *The Means of Reproduction: Sex, Power, and the Future of the World* (New York: Penguin Press, 2009).

²⁷ Susan A. Cohen, "Bush Administration Isolates U.S. at International Meeting to Promote Cairo Agenda," *Guttman Report on Public Policy* 6/1 (2003):3-5. Franco Giraldo Alvaro, Marco Palma ve Carlos Alvarez Dardet, "Efecto del Ajuste Estructural Sobre la Situación de Salud en América Latina y el Caribe, 1980-2000," *Revista Panamericana de Salud Pública* 19/5 (2006):291-9.

²⁸ Kate Bedford, *Developing Partnerships: Gender, Sexuality, and the Reformed World Bank* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2009). Thomas Tsai ve John Ji. "Neoliberalism and its Discontents: Impact of Health Reforms in Chile," *Harvard International Review* 31/2 (2009):32-36. Christina Ewig, *Second-wave Neoliberalism: Gender, Race, and Health Sector Reform in Peru* (University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 2010).

²⁹ Anna-Britt Coe, *Informing Choices: Expanding Access to Emergency Contraception in Peru* (Washington, DC: Center for Health and Gender Equity, 2002). Center for Reproductive Rights, *Silence and Complicity: Violence Against Women in Peruvian Public Health Facilities* (New York: Center for Reproductive Rights, 2003). Christina Ewig, *Second-wave Neoliberalism: Gender, Race, and Health Sector Reform in Peru* (University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 2010).

³⁰ Anna-Britt Coe, "From Anti-natalist to Ultra-conservative: Restricting Reproductive Choice in Peru," *Reproductive Health Matters* 12/24 (2004):56-69.

³¹ Somers, Margaret R. ve Christopher N.J. Roberts, "Toward a New Sociology of Rights: A Genealogy of 'Buried Bodies' of Citizenship and Human Rights," *Annual Review of Law and Social Science* 4 (2008):289.

- ³² David Harvey, *A Brief History of Neoliberalism* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 78.
- ³³ Silke G. Heumann, "Abortion and politics in Nicaragua: The women's Movement in the Debate on the Abortion Reform Law, 1999-2002," *Culture, Health & Sexuality* 9/3 (2007):217-231.
- ³⁴ Lynn Morgan, "Ambiguities Lost: Fashioning the Fetus into Child in Ecuador and the United States," *Small Wars. The Cultural Politics of Childhood* içinde, der., N. Scheper-Hughes ve C.F. Sargent (Berkeley, CA: University of California Press, 1998), 58-74.
- ³⁵ Michelle Goldberg, *The Means of Reproduction: Sex, Power, and the Future of the World* (New York: Penguin Press, 2009).
- ³⁶ Cymene Howe, "Gender, Sexuality, and Revolution: Making Histories and Cultural Politics in Nicaragua, 1979-2001," *Gender, Sexuality, and Power in Latin America since Independence* içinde, der., W.E. French ve Katherine Elaine Bliss (Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2007), 230-260.
- ³⁷ Indira A.R. Lakshmanan, "Nicaragua Abortion Ban Called a Threat to Lives," *Boston Globe*, 26 Kasım 2006.
- ³⁸ Nikaragua'da yeni yasal düzenlemenin yürürlüğe girmesinden bir hafta sonra meydana gelen ve uluslararası kamuoyunun gündemine oturan bir vakada, 18 yaşındaki bir kadın yasadışı bir kürtaj sonrasında septik şok sonucu hayatını kaybetti; çünkü doktorlar suç ortağı olmakla itham edilmemek için kadına antibiyotik vermekten korkmuşlardı.
- ³⁹ Adriana Gómez, "28 de septiembre: Por la despenalización del aborto: La mujer decide, la sociedad respeta, el Estado garantiza. Red de salud de las mujeres latinoamericanas y del caribe." 2004.
- ⁴⁰ PAHO, Pan American Health Organization, "Millennium Development Goals. Regional Situation Analysis," *Population Reports*, t.b.
- ⁴¹ ABD'de 1973'te Yüksek Mahkeme tarafından görülen ve bir dönüm noktası olarak kabul edilen dava. Eyaletlerde uygulanan kürtaj karını pek çok yasanın anayasada bulunan özel hayatın gizliliği ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle kaldırılmasına veya kadının kürtaj kararı verme hakkını içerecek şekilde yeniden düzenlenmesine olanak sağlamıştır (ç.n.).
- ⁴² Catholic News Agency, "Family Institute in Colombia Refutes Statistics on Abortion" 2008 (2005).
- ⁴³ Nicole Karsin, "Abortion Adds to Colombia's Election Turmoil," *Womens's E-News*, 2006. <http://womensnews.org/story/campaign-trail/060525/abortion-adds-colombias-election-turmoil>.
- ⁴⁴ Marc Edelman ve Angelique Haugerud, *The Anthropology of Development and Globalization: From Classical Political Economy to Contemporary Neoliberalism* (Malden, MA: Blackwell, 2005). Gago, Verónica. "Dangerous Liaisons: Latin American Feminists and the Left." *NACLA Report on the Americas* 40/2 (2007):17-19. Jorge Castaneda, "Latin America's Left Turn," *Foreign Affairs* 85/3(2006):28-43. Yamila Azize Vargas, "La Izquierda y el Aborto en América Latina y el Caribe," *Revista Mujer Salud RSMLAC* 1(2009):54-58. Benjamin Arditi, "Arguments about the Left Turns in Latin America: A Post-liberal Politics?," *Latin American Research Review* 43/3 (2008):59-81.
- ⁴⁵ Bkz. Jean Friedman-Rudovsky, "Abortion Under Siege in Latin America," *Time Magazine*, 9 Ağustos 2007. <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1651307,00.html>. Matthew Dudgeon ve Marcia Inhorn, "Men's Influences on Women's Reproductive Health: Medical Anthropological Perspectives," *Social Science & Medicine* 59/7 (2004):1379-1395. Matthew Gutman, *Fixing Men: Sex, Birth Control, and AIDS in Mexico* (Berkeley, CA: University of California Press, 2007).
- ⁴⁶ Resmi adı The Prelature of the Holy Cross and Opus Dei olan ve Katolik Kilisesi'ne bağlı olan bir kurum. Aynı zamanda dünyanın pek çok yerinde üyeleri ve çeşitli eğitim kurumları olan bir cemaat (ç.n.).
- ⁴⁷ Juan Marco Vaggione, "Evangelium Viate Today: How Conservative Forces are Using the 1995 Papal Encyclical to Reshape Public Policy in Latin America," *Conscience* 31/2 (2010):23-30.
- ⁴⁸ Elizabeth F.S. Roberts, "God's Laboratory: Religious Rationalities and Modernity in Ecuadorian in Vitro Fertilization," *Culture Medicine and Psychiatry* 30/4(2006):507-536.
- ⁴⁹ Carole Browner, "Poor Women's Fertility Decisions: Illegal Abortion in Cali, Colombia" (doktora tezi, University of California Berkeley, 1976). Mala Htun, *Sex and the State: Abortion, Divorce, and the Family under Latin American Dictatorships and Democracies* (Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2003). Susan C.M. Scrimshaw, "Bringing the Period Down: Induced Abortion in Ecuador," *Micro and Macro Levels of Analysis in Anthropology: Issues in Theory and Research* içinde, der., B. R. DeWalt ve P. J. Pelto (Boulder, CO: Westview Press, 1985), 121-146.
- ⁵⁰ Pamela Voekel, *Alone Before God. The Religious Origins of Modernity in Mexico* (Durham, NC: Duke University Press, 2002).) Juan Marco Vaggione, "Reactive Politicization and Religious Dissidence: The Political Mutations of the Religious," *Social Theory and Practice* 31/2 (2005):1-23. Elizabeth F.S. Roberts, "God's Laboratory: Religious Rationalities and Modernity in Ecuadorian in Vitro Fertilization," *Culture Medicine and Psychiatry* 30/4(2006):507-536.

⁵¹ Mala Htun, *Sex and the State: Abortion, Divorce, and the Family under Latin American Dictatorships and Democracies* (Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2003).

⁵² Jamie Burrows, "Inequalities and Healthcare Reform in Chile: Equity of What?," *Journal of Medical Ethics* 34/13 (2008).

⁵³ Elizabeth F.S. Roberts, *God's Laboratory: Assisted Reproduction in the Andes* (Berkeley, CA: University of California Press, 2012).

⁵⁴ Center for Reproductive Rights, *Silence and Complicity: Violence Against Women in Peruvian Public Health Facilities* (New York: Center for Reproductive Rights, 2003).

⁵⁵ Elizabeth F.S. Roberts, *God's Laboratory: Assisted Reproduction in the Andes* (Berkeley, CA: University of California Press, 2012).

⁵⁶ Kate Goldade, "Reproducción Transnacional: La Salud Reproductiva, Las Limitaciones y Las Contradicciones para las Migrantes Laborales Nicaragüenses en Costa Rica," *El Mito Roto: Inmigración y Emigración en Costa Rica* içinde, der., C. S. Garica (San José : UCR Press, 2007), 233-260.

⁵⁷ Faye D. Ginsburg ve Rayna Rapp, *Conceiving the New World Order: The Global Politics of Reproduction* (Berkeley, CA: University of California Press, 1995), 1.

⁵⁸ Alison Bashford, *Medicine at the Border: Disease, Globalization and Security, 1850 to the Present* (Basingstoke, UK, New York: Palgrave Macmillan, 2006), 173.